

FRI-229-2-LLSHP(S)-04

FORMAL-SYNTACTIC VARIABILITY IN THE USE OF THE INTERROGATIVE PARTICLE „EST-CE QUE“ IN THE ORAL PRACTICE OF THE FRENCH LANGUAGE¹¹⁷

Assoc. Prof. Veska Kirilova, PhD
Department of Romance Languages
St. Cyril and St. Methodius University
Veliko Turnovo, Bulgaria
Phone: 062 618 283
E-mail: v.dimitrova@ts.uni-vt.bg

Abstract: This study aims to explore the functional changes of the interrogative particle „est-ce que“ in the oral practice of French and in some of its variants. A formal-syntactic analysis of different functional variants of the particle „est-ce que“ is made, describing its characteristics and the processes leading to these variants. The research establishes that the variability is due to the action of several processes: formal-syntactic restructuring of the interrogative particle „est-ce que,“ reduction, syntactic expansion, syntactic ellipsis, and substitution. The article allows a better understanding of the way in which participants in linguistic exchanges use the linguistic resources, mobilized in verbal interactions when asking „est-ce que“ questions in oral speech.

Keywords: interrogative particle „est-ce que“, functional variants, French language, oral practice.

ВЪВЕДЕНИЕ

Въпросителната частица *est-ce que* заема ключово място в синтаксиса на френския език, играейки важна роля в изграждането на въпросителни изречения. Тя се използва както при задаване на общи въпроси (*Est-ce que tu viens? Est-ce qu'il arrive*), така и при задаване на частични въпроси (*Comment est-ce que vous le savez? Quand est-ce que vous venez? A quelle heure est-ce qu'il arrive*). Въпросителното изречение, образувано с помощта на въпросителната частица *est-ce que*, запазва правия словоред на думите, характерен за съобщителното изречение, и е предпочитан способ за задаване на въпроси в съвременния френски език пред този с инверсия (Gadet, F., 1992: 81, Riegel, M., Pellat, J.-Ch., & Rioul, R., 2009: 672). В устната практика на френския език въпросителната частица *est-ce que* е обект на преструктуриране и на редица промени, които са показателни за действието на различни тенденции в нейното формално-синтактично развитие. Способите за образуване на въпросителни изречения във френския език и в някои негови разновидности са обект на изследване на множество публикации (Fromaigeat, E., 1932, Mauger, G., 1968, Gadet, F., 1989, 1992, Lagueux, P.-A., 2005, Arrighi, L., 2007, Grévisse, M., & Goosse, A., 2008, Riegel, M., Pellat, J.-Ch., & Rioul, R., 2009, Coveney, A., 2011, Dagnac, A., 2013, Tanguay, F., 2020 и др.). Въпреки многобройните научни разработки липсва систематизирано описание и анализ на действащите процеси при формиране на въпросителни изречения с въпросителната частица *est-ce que* в нейните функционални разновидности.

Обект на настоящата разработка са някои функционални употреби на въпросителната частица *est-ce que*, получени в резултат на формално-синтактичните ѝ промени, в устната практика на френския език във Франция и в някои негови разновидности. Целта на изследването е да се опишат, систематизират и анализират езиковите процеси, довели до тези варианти, както и да се потърсят причините, които ги обуславят.

¹¹⁷ Докладът е представен пред секция „Езикознание, литературознание, история и философия“ на 63-тата научна конференция на Русенския университет „Ангел Кънчев“ и Съюза на учените-Русе на 18 октомври 2024 година с оригинално заглавие на български език: ФОРМАЛНО-СИНТАКТИЧНА ВАРИАНТНОСТ ПРИ УПОТРЕБА НА ВЪПРОСИТЕЛНАТА ЧАСТИЦА „EST-CE QUE“ В УСТНАТА ПРАКТИКА НА ФРЕНСКИЯ ЕЗИК

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Формално-синтактично преструктуриране на въпросителната частица *est-ce que*

През 17. в. въпросителната частица *est-ce que* е била приемана като разговорна, но днес тя има статут на нормативна форма и се използва както в устната, така и в писмената реч (Riegel, M., Pellat, J.-Ch., & Rioul, R., 2009: 393). Един от вариантите, с които функционира тя в устната практика на френския език, е формата *c'est que*. Тя е резултат от формално-синтактично преструктуриране на нейните съставни компоненти и причина за този процес е фактът, че въпросителната частица *est-ce que* се приема като инверсионна форма. Възстановяването на правия словоред в нея я променя до варианта *c'est que*. Вариантът *c'est que* се използва при задаване на частични въпроси: *pourquoi c'est qu'il vient?* (Gadet, F., 1992: 81), и запазва мястото си след въпросителната дума: *pourquoi est-ce que => pourquoi c'est que*. Употребата на въпросителната структура *c'est que* се оценява като просторечна: *Quoi c'est donc qu'on me veut ? Qui c'est qui a fait la loi ? Quand c'est t'y que tu vas reprendre le fusil de toile de ton grand-père [...]?* (Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 501). Рижел и др. обясняват употребата на разглежданата въпросителна структура като начин за подчертаване на въпросителната дума: *Quand c'est que tu pars? Qui c'est que tu attends? Qui c'est qui a cassé ce vase? Où c'est que tu vas ?* (Riegel, M., Pellat, J.-Ch., & Rioul, R., 2009: 398). Структурата *c'est que* е характерна също за академичния вариант на френския език: *Où c'est que t'as voyagé dans ta vie? Pis y en a un qui m'avait demandé pourquoi c'est que je restais à la même job¹¹⁸ tout le temps pour vingt ans* (Arrighi, L., 2007: 52).

2. Формално-синтактична редукция на въпросителната частица *est-ce que*

2.1. Формално-синтактична редукция на въпросителната частица *est-ce que* чрез синтактична апокопа

В просторечния френски говор въпросителната частица *est-ce que* функционира с редуцираната си форма *est-ce*, получена след синтактична апокопа на последния ѝ структурен елемент, най-често след въпросителната дума *que*: *Qu'est-ce tu fous dans le civil ?* (*qu'est-ce que => qu'est-ce*), с възможен графичен вариант *qu'es'*: *Qu'es' tu bois ?* (Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 501), *il part quand est-ce* (Gadet, F., 1992: 81). В последния пример се наблюдава фрастично постпозициониране на въпросителната дума и на съпровождащата я редуцирана форма *est-ce*.

Въпросителната структура *qu'est-ce* е характерна също за швейцарската разновидност на френския език: *Qu'est-ce tu fais?* и дори вариант *Qu'est que tu fais?* (с изпаднала местоименна форма *ce*) – вариант, който се приема за просторечен (Fromageat, E., 1932: 38).

2.2. Формално-синтактична редукция на въпросителната частица *est-ce que* чрез синтактична афереза

2.2.1. Формално-синтактична редукция на въпросителната частица *est-ce que* чрез едночленна синтактична афереза

Една от сравнително често използваните въпросителни структури за задаване както на общ, така и на частичен въпрос в разговорната реч на френския език е съкратената форма *ce que*, получена след синтактична афереза на първия структурен елемент на *est-ce que*: *Ce que c'est des métiers à se servir d'un couteau ?* (Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 501), *Pourquoi ce qu'i(l) part?* [purkwaskipar] (Gadet, F., 1989: 136). Въпросителната структура *ce que* е характерна също за академичната разновидност на френския език. Тя се определя от Ариги като лексикализирана, употребена с различни въпросителни наречия – *comment*, *où*, *quoi*, графично представена със съединително тире в писмената реч: *comment-ce qu'elle a fait appeler son bébé MAM* (Arrighi, L., 2007: 52); *quoi-ce que* за задаване на въпрос към обекта (допълнението) (Arrighi, L., 2007: 53): *Pis quoi-ce que vous faisiez sus vos soirées?*; *Quoi-ce que c'est?*; *Mais dit quoi-ce que tu vas faire icitte* (Arrighi, L., 2007: 54). Въпросителната частица *ce que*, употребена с наречието *où* (*où-ce que*), е добила статут на истински израз и нейната

¹¹⁸ В квебекския вариант на френския език думата *job* се използва в ж.р. в разговорния стил (<https://oreilletendue.com/2014/01/28/et-voila-le-travail/>).

честота на употреба в Квебек е висока (Arrighi, L., 2007: 52). Тя се среща с правописен вариант със слято изписване: *ben oùsqu'elle/ qu'elle a pris son cours d'éducation sexuelle elle là* (Arrighi, L., 2007: 52); *Oùsqu t'as pris ça?* (Arrighi, L., 2007: 54).

2.2.2. Формално-синтактична редукция на въпросителната частица *est-ce que* чрез двучленна синтактична афереза

Във френския просторечен говор би могъл да бъде наблюдаван още един редуциран вариант на въпросителната частица *est-ce que*, сведен до крайния ѝ структурен елемент чрез афереза на първите два – *est-ce que* => *que*. При частичен въпрос въпросителната дума в начална фрастична позиция е последвана от редуцираната форма *que*: *Où que tu vas ? Quand que tu reviens ? Qui que tu attends ?* (Riegel, M., Pellat, J.-Ch., & Rioul, R., 2009: 679). Тази диастратно маркирана форма присъства също в речта на герои от различни художествени произведения: *A qui qu't'en as donc, la Malgaigne ?* (Barbey); *Comment qu'y¹¹⁹ va ?* (Maupassant); *De quel régiment que vous êtes, vous autres ?* (Duhamel); *Par qui donc que vous l'avez eu ?* (Colette); *De quoi qu'on cause ?* (Queneau); *Pourquoi qu'elle n'écrit jamais ? – On dit „Pourquoi n'écrit-elle jamais ?“.* (H. Bazin) (примери в Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 501). Фре обяснява високата честота на употреба на разглежданата форма със способността ѝ да изразява известна експресивност: *Quoi qu'il t'as dit? Quel numéro que c'est? Pourquoi qu'il refuse? Quand qu'il est parti? Où qu'il habite?* (Frei, H., 1993: 273). Редуцираната форма *que* може да бъде подсилена с наречието *donc* или с местоименната форма *ça* при задаване на частични въпроси: *quand ça que tu es venu ?* (Gadet, F., 1989: 137). Въпросителната форма *que* се наблюдава също в академската разновидност на френския език: *Pourquoi que vous l'avez pris chez vous? Comment que tu te sentais comme en disant t'es français? Combien qu'i payont. Je crois trois piasses et demi* (Arrighi, L., 2007: 52), *Combien d'élèves que y avait à peu près dans chaque classe? Quel âge qu'elle a Véronique?; A quelle place qu'i restait? A quelle école que t'allais?* (Arrighi, L., 2007: 53), *Quoi que tu vas porter à papa* (Arrighi, L., 2007: 54). И ако частичните въпроси, въведени с въпросителна дума, последвана от *que*, се приемат като просторечни във Франция, в квебекския вариант на френския език те са разговорни форми и се използват често (Dagnac, A., 2013: 8): *Comment qu'elle s'appelle, ta mère? Pourquoi que ça a été encouragé de de: donner le biberon?; Depuis quand que t'as un souffle au coeur hein/ raconte-moi donc ça?* (Dagnac, A., 2013: 8).

3. Формално-синтактично разширяване на въпросителната частица *est-ce que*

3.1. Формално-синтактична редуцентност

Формално-синтактична редуцентност при задаване на въпрос с въпросителната частица *est-ce que* би могла да се наблюдава в разговорния френски език в случаите, при които *est-ce que* се употребява едновременно с допълнителен маркер за въпросително изречение, каквато е инверсията: *Est-ce que demain les sauveteurs pourront-ils s'approcher des alpinistes en détresse?* (Mauger, G., 1968: 381). От една страна, разглежданата формално-структурна конфигурация се обяснява със стремеж към подчертаване на въпросителната частица *est-ce que*. От друга страна, присъствието на този допълнителен маркер би могъл да бъде резултат от хиперкоректност: *De ces fillettes, lesquelles sont-elles les tiennes ?* (Mauger, G., 1968).

3.2. Разширяване на въпросителната частица *est-ce que* с формата *c'est que*

Формата *est-ce que c'est que* би могла да се определи като формално-синтактично разширена въпросителна структура, образувани по схемата *est-ce que + c'est que*. Тя се използва за подчертаване на въпросителната частица *est-ce que* при неформално общуване, по-често при задаване на частични, отколкото на общи въпроси. Подобни употреби са отразени също в диастратно или диафазно маркираната реч на литературни герои: *Quand est-ce que c'est que vous en aurez ?* (Pagnol); *Où donc que tu vas comme ça, ma Julia, et qu'est-ce que*

¹¹⁹ Един от начините за графично представяне на местоименната форма “il”, сведена до “i” след изпадане на финалната съгласна “l” в разговория стил, е “y”.

c'est donc que tu portes ? (Jouhandeau) (примери в Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 501); *quand est-ce que c'est qu'il est venu ?* (Gadet, F., 1989: 136). Наблюдават се дори случаи, при които въпросителната частица *est-ce que* е употребена с дублиране на подсилващата форма *c'est que*: *est-ce que c'est que c'est qu'il est parti* (Gadet, F., 1989: 136).

4. Синтактична елипса на въпросителната частица *est-ce que*

Известно е, че разговорният френски език предпочита използването на въпросителната частица *est-ce que* или интонация при образуване на въпросителни изречения и избягва инверсията (Mauger, G., 1968: 300). В устната практика обаче често се наблюдават частични въпроси, в които въпросителната частица *est-ce que* липсва. Маркер за въпросителната форма на изречението е въпросителната дума, която заема начална или финална фразична позиция. Този процес би могъл да бъде представен чрез следните два структурни модела: 1) *въпросителна дума + подлог + глагол*: *Où tu vas? Comment il a réagi? Pourquoi tu fais ça?* и 2) *подлог + глагол + въпросителна дума*: *Tu vas où? Il a réagi comment? Tu fais ça pourquoi? Tu pars quand?* Първият вид, при който въпросителната дума е в началото на изречението, се определя като просторечен, а вторият, при който въпросителната дума е в края, като разговорен (Mauger, G., 1968: 380, Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 488). Словоредът е прав, както при съобщителното изречение: *quand il part* или *il part quand*. Въпросителните думи биха могли да бъдат подчертани чрез присъщата за тази цел структура *c'est... que (qui)*, когато въпросителната дума е в начална фразична позиция: *Quand vous partez ? => C'est quand que vous partez ? Pourquoi cet enfant pleure ? => C'est pourquoi que cet enfant pleure ? Combien vous avez d'enfants ? => C'est combien que vous avez d'enfants ? ; Quoi vous cherchez ? => C'est quoi que vous cherchez* (Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 501). Каноничният за френския език прав словоред се запазва: *C'est quand que tu pars ? - C'est qui que tu attends ? - C'est où que tu vas ? C'est comment que tu t'appelles ?* (Riegel, M., Pellat, J.-Ch., & Rioul, R., 2009: 398), *c'est quand que Pierre part ?* (Gadet, F., 1989: 136). Подчертаването на въпросителната дума чрез структурата *c'est... que (qui)* е характерно също за квебекската разновидност на френския език: *Et ouais. Mais c'est qui qui euh, qui vous a appris le français alors ? C'est quoi qui te plaît dans la recherche ? C'est quoi que tu préfères avec, euh, cette île? C'est qui qui sort ? C'est quoi que j'entends en arrière là ? Ben c'est quand que Fiona est venue au monde/ je suis allée voir la petite à l'hôpital t'sais?* (Cappeau в Dagnac, A., 2013: 7).

5. Субституция на въпросителната частица *est-ce que*

Просторечният френски език използва въпросителната частица *ti*, определена от някои езиковеди като въпросителна морфема – *ti* (Arrivé, M., Gadet, F., & Galmiche, M., 1986: 350). Още в началото на миналия век тя е била основна въпросителна форма в просторечния говор (Foulet, L., 2021: 280). Била е образувана от формата за 3 л. ед.ч. в инверсия *t-il*, от която финалната съгласна “l” на местоимението *il* е изпаднала: *t-il => ti*. Формата - *ti* е започнала да се употребява във всички лица при задаване на всички видове въпроси (общи и частични) в просторечния френски говор и в детския говор: *Je peux-ti venir* (Mauger, G., 1968: 379); *Tu viens ti ? ; Pourquoi vous êtes ti sortis* (Gadet, F., 1992: 80); *C'est ti que tu as pas lu le journal*, форма, достигнала до наши дни, натоварена с конотация за известно недоверие (Gadet, F., 1992: 81), *ça va-ti, mon gars* (Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 492). Формата –*ti* не се променя спрямо използваното лице, заема синтактична позиция след глаголната форма, не отстранява местоимения подлог на фразата. Това дава основание тя да бъде асоциирана по функция с въпросителната частица *est-ce que* и да бъде интерпретирана като неин субституент. Трябва да се отбележи, че подобни въпросителни форми са запазени в наши дни само в някои райони на западна Франция, напр. в Нормандия (Gadet, F., 1992: 81, Grévisse, M., & Goosse, A., 2008: 493), в пикардския, в провансалския диалект (Dagnac, A., 2013: 5). В художествените произведения тя е била използвана като маркер, и все още е такъв, за просторечния френски говор (Dagnac, A. 2013: 6): *T'avais-ti perdu le sens ?* (Maupassant); *Tu connais-t'y celle des deux trappeurs ? Il révélait surtout une infériorité qu'elles reconnaissaient malgré elles, en disant par exemple, « bonjour monsieur, comme ça va-ti ?* (примери на Dagnac,

A., 2013: 6); *Il m'a dit : il va bien le cul de ma vache mais le tien comment qu'y va ? Et c'est ti que t'en as un de cul ?* (Gavalda, A., 1999: 84-85). В писмената реч разглежданата въпросителна частица се отбелязва графично с *-ti* или *-t'y* (Dagnac, A. 2013: 5). В някои от примерите тя е представена графично със съединително тире след глаголната форма, в други, разделно, което е показателно за орфографично колебание, произтичащо от неустановения ѝ статут – граматическа морфема или отделна въпросителна частица.

В Квебек и Албърта въпросителната форма *-ti* и нейната разновидност *-tu* са продуктивни в устната реч (Lagueux, P.-A., 2005). Използваната от 17. до 20. век частица *-ti* влиза в конкуренция с *-tu*, която постепенно изема функциите на *-ti* (Dagnac, A. 2013, Auger, J. 2008: 56), но *-ti* все още е функционална в някои райони на Квебек като Боа-Фран: *On a raconté ben simplement cette histoire-là au comité de pastorale, on leur a dit : Ça vous donne-ti des idées ?* (Dagnac, A. 2013: 6). Причините за преминаването на *-ti* [tsi] в *-tu* [tsy] все още остават неясни, но съществуват различни хипотези, една от които е на Леар, според когото тази промяна се дължи на факта, че при задаване на въпрос обръщението често е в 2 лице (Léard в Tanguay, F., 2020: 4). Според други неправилното произнасяне на *ti* [tsi] е довело до неговата промяна в *-tu* [tsy] (Tanguay, F., 2020: 4). Възможно е обаче произносителното трансформиране на *-ti* [tsi] в *-tu* [tsy] да се е извършило под влияние на английския език, в който местоименната форма за 2л. ед. и мн. ч. има фоничен облик [ju]. Въпросителната частица *-tu* [tsy] следва спрегнатата форма на глагола: в просто време тя се поставя след глагола, в сложните времена – след спомагателния глагол (Reinke, Kristin, & Ostiguy, L., 2016: 66, Lagueux, P.-A., 2005: 59), използва се също при задаване на общи въпроси (Dagnac, A., 2013: 7). Въпросителната частицата *-tu* не само е продуктивна в разговорния език в Квебек, но тя дори разширява своята функционалност в младежкия говор, без да внася социална конотация (Dagnac, A., 2013: 6): *non moi j'ai j'ai dit /ah je pourrais-tu avoir la transcription/ finalement je suis pas sûre que je la veux; après je lui dis/ bon on va-tu prendre un café/pis il m'invite à aller prendre un café chez eux; C/ était-tu payé par la division scolaire ça ?* (Dagnac, A. 2013: 6).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването върху въпросителните изречения, образувани с частицата *est-ce que* в устната практика на френския език и в някои негови разновидности, и направеният формално-синтактичен анализ на различни функционални варианти, семантични еквивалентни на частицата *est-ce que*, сочи наличие на няколко тенденции в нейното развитие, маркирани диатопно, диастратно или диафазно: 1) формално-синтактична вътрешноструктурна промяна на въпросителната частица *est-ce que* => *c'est que*, 2) формално-синтактично редуциране на въпросителната частица *est-ce que* чрез синтактична апокопа (*est-ce que* => *est-ce*) и чрез синтактична афреза (*est-ce que* => *ce que* и *est-ce que* => *que*), 3) формално-синтактично разширяване: а) редундентност на маркер за въпросително изречение (синтактична колокация с инверсия) и б) подчертаване на въпросителната частица *est-ce que* (чрез постпозиционираната структура *c'est que (qui)*, 4) елипса на въпросителната частица *est-ce que*, 5) субституция на въпросителната частица *est-ce que* с въпросителната частица *-ti* или *-tu* (предимно в квебекския вариант на френския език).

REFERENCES

- Arrighi, L. (2007). L'interrogation dans un corpus de français parlé en Acadie. Formes de la question et visées de l'interrogation. *Linx*, 57, 47-56.
- Arrivé, M., Gadet, F., & Galmiche, M. (1986). *La grammaire d'aujourd'hui : Guide alphabétique de linguistique française*. Paris: Flammarion.
- Auger, J. (2008). Un bastion francophone en Amérique du Nord : le Québec. In Coveney A. (2011). L'interrogation directe. *Travaux de linguistique*, 63, 112 -145.

- Dagnac, A. (2013). La variation des interrogatives en français. Document préparatoire (texte provisoire) pour contribution à la GGF. In Abeillé, A., Godard, G. et A. (eds.). URL : https://www.researchgate.net/profile/Anne_Dagnac/publication/278828491_La_variation_des_interrogatives_en_francais/links/56a5fd5e08ae1b6511346936.pdf (Accessed on 26.05.2021).
- Foulet L. (1921). Comment ont évolué les formes de l'interrogation. *Romania*, T. 47, n°186-187, 243-348.
- Frei, H. (1993). *La grammaire des fautes*. Genève-Paris: Slatkine Reprints.
- Fromaigeat, E. (1932). Les formes de l'interrogation en français moderne : leur emploi, leurs significations et leur valeur stylistique. *Vox Romanica*, 3, 1-47.
- Gadet, F. (1996). *Le français ordinaire*. Paris: Armand Colin.
- Gadet, F. (1992). *Le français populaire*. Paris: PUF.
- Gavalda, A. (1999). *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*. Paris: Le Dilettante.
- Grévisse, M., & Goosse, A. (2008). *Le bon usage*. Éditions De Boeck Université.
- Lagueux, P.-A. (2005). Caractéristiques morpho-syntaxiques du français québécois. In Brasseur, P. & Falkert, A. (éds). *Français d'Amérique : approches morphosyntaxiques : Actes du colloque international. Grammaire comparée des variétés de français d'Amérique*. Paris : L'Harmattan, 57-69.
- Lyche B. Ch. (2010). *Les variétés du français parlé dans l'espace francophone. Ressources pour l'enseignement*. Paris: Eds Ophris.
- Mauger, G. (1968). *Grammaire pratique du français d'aujourd'hui*, Paris: Hachette.
- Reinke, Kristin & Ostiguy, Luc. (2016). *Le français québécois d'aujourd'hui*. Berlin : De Gruyter.
- Riegel, M., Pellat, J.-Ch., & Rioul, R. (2009). *Grammaire méthodique du français*. Paris: Quadrigue.
- Tanguay, F. (2020). D'où vient le « -tu » interrogatif, et 'c'est-tu' pertinent de l'enseigner ? Vol. 25 (9). *Correspondance*. URL : <https://correspo.ccdmd.qc.ca/index.php/document/dou-vient-le-tu-interrogatif-et-cest-tupertinent-de-lenseigner/> (Accessed on 26.05.2021).